

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРИНЧЕНКА
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор
з науково-методичної
та навчальної роботи

 О.Б. Жильцов
"09" "04" 2017 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ІСТОРІЯ МУЗИКИ

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво
Спеціальність: 025 Музичне мистецтво
Освітній рівень: перший (бакалаврський)

Інститут мистецтв

2017 – 2018 навчальний рік

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом. Структура типова. Заступ-
ник директора з науково-методичної

та навчальної роботи

Кі́ївський університет імені Бориса Грінченка
Імені Бориса Грінченка
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Проголошено: 13.10.17

«   » 20 17 р.

А.О. Таранник

Робоча програма Історія зарубіжної музики (III-IV семестри) для студентів галузі знань 0202 «Мистецтво», напрямку підготовки 6.020204 «Музичне мистецтво». – 36 с.

Розробники: Вишинський Віталій Володимирович, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри теорії та методики музичного мистецтва

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри теорії та методики музичного мистецтва.

Протокол від «29» серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва

_____
(Олексюк О.М.)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

Проректор
з науково-методичної
та навчальної роботи

_____ О.Б. Жильцов

" ____ " _____ 2017 р.

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

ІСТОРІЯ МУЗИКИ

Галузь знань: 02 Культура і мистецтво
Спеціальність: 025 Музичне мистецтво
Освітній рівень: перший (бакалаврський)

Інститут мистецтв

2017 – 2018 навчальний рік

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом. Структура типова. Заступник директора з науково-методичної та навчальної роботи

А.О. Таранник

Робоча програма Історія зарубіжної музики (III-IV семестри) для студентів галузі знань 0202 «Мистецтво», напряму підготовки 6.020204 “Музичне мистецтво”. – 36 с.

Розробники: Вишинський Віталій Володимирович, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри теорії та методики музичного мистецтва

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри теорії та методики музичного мистецтва.

Протокол від «29» серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва

_____ (Олексюк О.М.)

ЗМІСТ

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	9
I. Опис предмета навчальної дисципліни.....	9
II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	10
Всього за 3 семестр	10
III. ПРОГРАМА	12
III Семестр. МОДУЛЬ I. Романтизм в музиці XIX ст.	12
МОДУЛЬ II. Українська та російська музична культура XIX ст	15
IV Семестр. МОДУЛЬ III.....	16
Становлення нової музичної поетики у західноєвропейській музиці	16
(кін. XIX ст. – перша половина XX ст.)	16
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Історії музики» 2 курс	27
3 семестр	27
4 Семестр	28
V. ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	29
VI. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО	33
КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	33
VII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	36
VIII. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ	36
IX. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	37

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

В системі спеціальної музично-педагогічної освіти історії музики, зокрема історії музики, належить особливе місце. Це навчальна дисципліна, яка повною мірою здатна формувати естетичні смаки та погляди майбутніх професіоналів. Історія музики подає надзвичайно широкий огляд розвитку світової культури. Музика як вид мистецтва виконує роль своєрідного стрижня, з'єднуючи різні, часом зовсім самостійні явища. Музика здатна заглянути і в минуле, і в майбутнє, вона дійсно пронизує усе наше життя. Їй під силу навіть найглибші й найскладніші філософські погляди, загальнолюдські проблеми і теми. Відомою аксіомою є взаємодія музики з іншими видами мистецтва.

Метою курсу історії музики є формування у майбутніх фахівців прогресивного світогляду, художньої культури, виховання естетичного смаку на основі вивчення художніх напрямків, різноманітних творчих стилів композиторів багатьох національних шкіл. Окрім цього у цілях курсу підготувати компетентного конкурентоспроможного фахівця в галузі загальної музичної освіти, здатного забезпечити навчання, виховання й розвиток школярів засобами музичного мистецтва.

Завдання курсу:

- розширювати знання студентів про життєвий та творчий шлях зарубіжних та вітчизняних композиторів, напрямки і стилі музичної культури в різні історичні періоди розвитку суспільства;
- навчити студентів виявляти зв'язок музики з іншими видами мистецтва, літературою, суспільно – історичними подіями, національними традиціями, побутом народу;
- сформуванню вміння самостійного оцінювання спеціальної музичної літератури;
- у процесі розкриття характерних рис музичної творчості формувати у студентів навички культури мови, вміння слухати і аналізувати музику, сприймати як окремі її елементи, так і художній твір в цілому;
- виробити творчі професійні навички, такі як складання питань з окремої теми, лекцій бесід для учнів школи, виконання окремих творів або їх фрагментів;
- виховання інтересу до світової музичної літератури та прагнення глибше її пізнати.

В ході вивчення курсу з історії музики студенти повинні **знати:**

- періодизацію історії музичного мистецтва, етапи його розвитку;
- соціально-історичний та культурний контекст музичного явища, яке вивчається;
- головні музичні стилі як окремих епох, так й творчих індивідуальностей;
- життєвий та творчий шлях знакових композиторів, їхні твори, та те місце яке вони займають в історії музичного мистецтва.

Студенти повинен **вміти:**

- характеризувати головні тенденції розвитку музичного мистецтва у соціально-історичному та культурному контекстах;
- розкрити зміст змін, які відбувалися з музичним мистецтвом на різних етапах його розвитку;
- слухати музику, образно висловлюватись щодо характеру, ідейного значення музичних творів, їх цінності;
- робити аналіз засобів музичної виразності, визначати стиль та жанр творів, їх художню цінність;

– розрізняти на слух музичних стилів різних епох й індивідуальні композиторські стилі;
У процесі вивчення курсу студент формує такі **програмні компетентності:**

Загальні:

- світоглядна — наявність ціннісно-орієнтаційної позиції, загальнокультурна ерудиція, широке коло інтересів, розуміння значущості для власного розвитку історичного досвіду людства.
- комунікативна — здатність до міжособистісного спілкування, емоційної стабільності, толерантності
- інформаційна — здатність до самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел для розгляду конкретних питань; здатність до ефективного використання інформаційних технологій у соціальній та професійній діяльності.
- самоосвітня — здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку, спрямованість на розкриття особистісного творчого потенціалу та самореалізацію.

Фахові:

- методична — здатність застосовувати базові філософські, психолого-педагогічні та методичні знання і вміння для формування ключових і предметних компетентностей;
- музично-інформаційна і технологічна — здатність до самостійного пошуку музичного матеріалу в мережі Інтернет, репертуарних збірках, навчально-методичних посібниках.

Спеціальні:

- мистецтвознавча — знання історії музики (вітчизняної і зарубіжної), розуміння закономірностей становлення й розвитку музичного мистецтва різних країн у різні історичні періоди; знання творчого доробку композиторів різних епох та розуміння стилістичних і жанрових особливостей музичних творів; здатність застосовувати знання з історії музики та інших видів мистецтва у професійній діяльності.
- музично-теоретична — знання, розуміння і здатність застосовувати на практиці основні положення теорії музики, гармонії, поліфонії; здатність до теоретичного аналізу музичних творів різних форм, жанрів і стилів; сформованість музично-теоретичного тезаурусу.

Навчальна дисципліна «Історія музики» охоплює вивчення творчості видатних зарубіжних композиторів від старовини до сучасності в хронологічному порядку, що виховує у студентів історичний підхід до явищ світової культури і розвиває у них логічне, асоціативне мислення.

В цілому послідовність тем у програмі передбачає проведення порівняння художніх явищ, які розглядаються на суміжних заняттях, із з'ясуванням їх спільних та відмінних рис.

Порядок вивчення тем та музичних творів у курсі «Історії музики» передбачає варіантність втілення програми. В залежності від рівня підготовленості студентів, можливостей викладача у виборі музичних ілюстрацій, наявності підручників та посібників здійснюється

вибір творів для вивчення.

У всіх варіантах кількість тем є обов'язковою, а кількість вивченого матеріалу може зменшуватися або збільшуватися в залежності від залучення додаткових творів.

У програмі зазначається загальна кількість годин на ту або іншу тему, розподіл на лекційні та практичні заняття, а також години для самостійної роботи студентів.

На семінарських заняттях рекомендовані такі форми роботи: слухання музики з подальшим аналізом твору або окремих засобів виразності; складання анотації до певного музичного прикладу; складання питань з теми для формування навичок проведення бесіди у дитячій аудиторії; відшукування паралелей у живопису, літературі, поезії тощо; виконання окремих творів або їх фрагментів самими студентами (наприклад, нескладних романсів, фортепіанних мініатюр або полегшених перекладів симфонічних творів); самостійне опрацювання студентами нескладних тем (або окремих розділів); засвоєння музичної термінології (оформлення словника музичних термінів, і не тільки їх коротке тлумачення, а й більш розгорнуте пояснення).

В процесі вивчення предмету велика увага приділяється контролю знань. Контроль передбачає як перевірку знання теоретичного матеріалу, так і засвоєння музичних творів. Традиційними формами контролю залишаються музична вікторина, семінари, музичне тестування, теоретичне опитування (як усно, так і письмово), аналіз твору за інструментом, а також виконання на фортепіано (голосом) окремих музичних тем.

Програмні результати навчання

- Здатність до міжособистісного спілкування, емоційної стабільності, толерантності. Здатність працювати в команді. Вільне володіння українською мовою відповідно до норм культури мовлення, основами спілкування іноземними мовами.
- Володіння навичками самостійного пошуку музичного матеріалу в мережі Інтернет та методами його оброблення із засосуванням сучасних музично-інформаційних технологій.
- Здатність застосовувати знання з історії і теорії музики, гармонії, аналізу музичних творів у навчальній, виховній та культурно-освітній роботі в загальноосвітній школі. Володіння методами розвитку в учнів музичних здібностей та формування елементарних музично-теоретичних знань.

Здатність до науково-дослідницької діяльності у сфері музичного мистецтва та музичної педагогіки. Мисленнева активність, творчий підхід у вирішенні нестандартних завдань.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. Опис предмета навчальної дисципліни

Предмет: процес навчання та виховання студентів вищого навчального закладу в умовах реформування та модернізації системи освіти в Україні, формування особистості фахівця вищої кваліфікації.

Курс	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS 3 семестр – 2 кред. 4 семестр – 2 кред.</p> <p>Змістові модулі: 1 - 32</p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години) у 3 семестрі - 60 год</p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години) у 4 семестрі - 60 год</p> <p>Тижневих годин: 3-4 семестр – 2 год.</p>	<p>Шифр та назва галузі знань <i>02 Культура і мистецтво</i></p> <p>Спеціальність: <i>025 «Музичне мистецтво»</i></p> <p>Освітній рівень: перший (бакалаврський)</p>	<p>Нормативна</p> <p>Рік підготовки – 2</p> <p>Семестри 3-4</p> <p>Лекції: 22 год.</p> <p>Семінарські заняття: 20 год.</p> <p>Самостійна робота: 42 год.</p> <p>Семестровий контроль: 30 год.</p> <p>Модульний контроль: 6 год.</p> <p>Форма контролю: Екзамен</p>

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви модулів і тем	Всього	Види занять і розподіл годин				
			Лек.	Сем.	Інд. робота	МКР.	С/р
III семестр.							
Модуль I. Романтизм в музиці XIX ст.							
1.1.	Творчість Й. Брамса	4	2		-		2
1.2.	Р.Вагнер – видатний німецький композитор XIX ст.	6	2	2	-		2
1.3.	Дж. Верді – класик італійської музики	6	2	2	-		2
1.4.	Творчість Ж. Бізе	4	2		-		2
1.5	Витоки російської музичної культури. Майстри російського романсу О. Аляб'єв, О. Варламов, О. Гурильов.	4	2		-		2
1.6	Творчість М. Глінки	4		2	-		2
1.7	Українське музичне мистецтво у другій половині XIX ст.: жанри, творчі постаті	4		2			2
	Модульний контроль	2				2	
	Разом	34	10	8	-	2	14
	Всього за 3 семестр				-		
Модуль II. Українська та російська музична культура XIX ст.							
2.1.	Формування української професійної композиторської школи: М. Лисенко.	5		2	-		3
2.2.	Творчість М. Мусоргського	5	2		-		3
2.3.	Творчість М. Римського-Корсакова	5		2	-		3
2.4.	Творчість П. Чайковського – новий етап становлення російської музичної класики	5	2		-		3
2.5.	М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий: новий етап розвитку національного мистецтва	4		2	-		2
	Модульний контроль	2				2	
	Разом	26	4	6	-	2	14
	Всього за 3 семестр	60	14	14	-	4	28

№ п/п	Назви модулів і тем	Всього	Види занять і розподіл годин					Форма контролю	
			Лек	Сем	Інд	Мкр	С/р		С/к
IV семестр.									
Модуль III. Становлення нової музичної поетики (кін. XIX ст. – перша половина XX ст.)									
1.1.	Пізній романтизм: типологія пізніх етапів в історії мистецтва. Р. Штраус	8	2		-		2	4	Опитув.
1.2.	Музичний імпресіонізм: К. Дебюссі.	8		2	-		2	4	Опитув.
1.3.	Австро-німецький симфонізм: Г. Малер.	8	2		-		2	4	Опитув.
1.4.	Музичний експресіонізм. Нововіденська школа: А. Шенберг.	8	2		-		2	4	Опитув.
1.5.	Неокласицизм і його музичні представники: П. Хіндеміт.	8	2		-		2	4	Опитув.
1.6.	Музичний урбанізм	9		2	-		2	5	Опитув.
1.7.	Естетико-стильові пошуки Ігоря Стравінського.	9		2	-		2	5	Опитув.
	Модульний контроль	2			-	2			
	Всього за IV семестр	60	8	6	-	2	14	30	Екзамен

III. ПРОГРАМА

III Семестр. МОДУЛЬ I. Романтизм в музиці XIX ст.

Тема 1.1. Творчість Й. Брамса (2 год.)

Йоганес Брамс (1833-1897) – один з найвидатніших музикантів Німеччини, продовжувач традицій класичного симфонізму.

Коротка характеристика життєвого та творчого шляху. Визнання його діяльності Лістом та Шуманом. Переїзд у 1862 р. до Відня, де він здобув славу диригента і композитора.

Брамс – послідовник змістовного, непрограмного трактування музичної композиції. Синтез класичних і романтичних тенденцій у творчості Брамса.

IV симфонія мі мінор – одна з вершин світового симфонізму. Пісенні риси головних тем у I частині циклу як зв'язок з Шубертівськими традиціями. Використання жанру і форми пассакалії у фіналі симфонії.

Додатковий матеріал: «Угорські танці» №№1, 6

Література основна: 2, 4

Література додаткова: 9

Тема 1.2. Р.Вагнер – видатний німецький композитор XIX ст. (4 год.)

Ріхард Вагнер (1813-1883) – видатний німецький композитор, диригент, громадський діяч, новатор в галузі музичного театру.

Життєвий та творчий шлях. Дитинство. Навчання. Робота у різних оперних театрах. Роки праці у Парижі. Перші статті про музику. Опера «Летючий Голландець», опери 40-х років – «Тангейзер» та «Лоенгрін». Втілення сюжетів старовинних німецьких легенд. Вплив на Р. Вагнера ідей революції 1848р. Трактати з теорії музичної драми.

Опери зрілого періоду. Тетралогія «Перстень нібелунгів», опер «Тристан та Ізольда», «Нюрнберзькі мейстерзінгери». Реакційні погляди останнього періоду творчості. Створення Байрейтського театру. Творча співдружність з Ф. Лістом.

Оперна реформа. Боротьба Вагнера за змістовність опери. Звернення до міфологічних сюжетів як носіїв одвічних ідей людського буття. Синтез музики і драми. Долання номерної структури опери. Оркестр як засіб персоніфікації героїв за допомогою лейтмотивів, тембрів, акордових послідовностей. Вплив реформаторських ідей Вагнера на розвиток світової опери.

Опера «Лоенгрін». Втілення реформаторських принципів. Використання традиційних і новаторських прийомів. Слухання фрагментів опери: вступ – образ небесного царства Грааля, характеристика сил зла у II дії – сцена Ортруди і Тельрамунда; III дія – дует Ельзи та Лоенгріна; оповідання і прощання Лоенгріна.

Увертюра до опери «Тангейзер» - шедевр світового мистецтва.

Додатковий матеріал: вступ до опери «Тристан та Ізольда»; увертюра до опери «Нюрнберзькі мейстерзінгери»; фрагменти з тетралогії «Перстень нібелунгів» - «Політ Валькірій», поховальний марш «На смерть Зігфріда».

Література основна: 2, 4

Література додаткова: 9

Тема 1.3. Дж.Верді – класик італійської музики (2 год.)

Джузеппе Верді (1813-1901). Значення творчості Верді для італійської та світової культури. Життєвий та творчий шлях. Формування прогресивних поглядів. Народні джерела музичної мови. Темі, ідеї, сюжети його творів.

Особливості оперної драматургії. Ранні романтичні опери на героїко-історичну тематику: «Набукко», «Ломбардці». Опери 50-х рр., присвячені темі соціальної несправедливості: «Ріголетто». «Трубадур», «Травіата».

Вплив Р. Вагнера на творчість Верді 60-х рр. у зразках «великої опери» – «Бал-маскарад», «Дон Карлос». «Аїда» - використання традицій «великої опери», посилення ролі оркестру у втіленні конфлікту. Комічна опера «Фальстаф».

Опера «Ріголетто». Аналіз сцен: балада Герцога (I дія), арія Ріголетто (II дія), арія Джильди (II дія), квартет Джильди, Ріголетто, Герцога і Магдалени (III дія).

Опера «Травіата». Аналіз сцен: вступ, дует Віолетти і Альфреда з I дії, арія Жермона (II дія), арія Віолетти (III дія).

Опера «Аїда» - марш, арія Радомеса з I дії, фінальна сцена (IV дія, 2 картини).

Література основна: 2, 4

Література додаткова: 9

Тема 1.4. Творчість Ж. Бізе (4 год.)

Жорж Бізе (1836-1875) – видатний французький оперний композитор.

Коротка характеристика творчого шляху. Оперна творчість. Ранні опери: «Шукачі перлин», «Пертська красуня». Мелодичне дарування композитора, вміння створити східний колорит.

Музика до драми А. Доде «Арлезіанка». Сюїти з «Арлезіанки», їх музичні образи.

Опера «Кармен» - одна з вершин світової музики. Життєвість сюжету і гострота його розвитку. Яскравість національного колориту музики, використання музичного фольклору. Барвистість масових сцен, їх драматична роль. Образ Кармен в опері.

Музичний матеріал: Увертюра. Хабанера та сегеділія (I дія), Аріозо Хозе (II дія), «Сцена ворожіння» (III дія), антракт до IV дії.

Додатковий матеріал: фрагменти з сюїти «Арлезіанка».

Література основна: 3, 4

Література додаткова: 18

Тема 1.5. Витоки російської музичної культури. Майстри російського романсу О. Аляб'єв, О. Варламов, О. Гурильов, О. Верстовський. (2 год.)

Коротка характеристика музичної культури епохи середньовіччя. Знаменний спів, його зв'язки з традиціями мистецтва Київської Русі.

Пізній Ренесанс в російській культурі XVII-XVIII ст. Партесний спів, партесний концерт. Заснування співочих шкіл. Відкриття оперної антрепризи в Петербурзі. Оперний театр та гастролі італійських композиторів(зокрема Д.Паїзіелло). Перші зразки російської опери.

Музичний матеріал: хорові твори В.Титова (за вибором викладача) і фрагменти окремих театральних творів Є.Фоміна,наприклад,з мелодрами «Орфей», опери-балету «Золоте яблуко» або інших (за вибором викладача).

Олександр Аляб'єв(1787-1851)-композитор і громадський діяч, автор опер, балету, симфоній, музики до театру, кантат і численних романсів. Особливості методики та фортепіанного супроводу у романсах «Соловей», «Вечірній дзвін», «Зимовий шлях».

Олександр Варламов (1801-1848)-композитор, співак, диригент, вокальний педагог. Спорідненість його романсів з народною та міською піснею(«Красный сарафан», «Вдоль по улице метелице метет», «На заре ты ее не буди», «Белеет парус одинокий» та інші).

Олександр Гурильов(1803-1858)-композитор, скрипаль, піаніст, педагог. Риси сентиментальності в його творчості(«Матушка-голубушка», «Домик-крошечка», романс «Разлука»).

Олександр Верстовський (1799-1862) – відомий російський композитор XIX ст.,театральний діяч, директор імператорських театрів у Москві. Творець перших зразків російського водевілю. Опера «Аскольдова могила» (1835). Автор популярних романсів («Черная шаль»).

Література основна: 8

Література додаткова: 10

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА 1

Написати есе об'ємом 2000 знаків на тему: «Оперна реформа Р. Вагнера і Дж. Верді: передумови, історична значимість»

МОДУЛЬ II.

Українська та російська музична культура XIX ст

Тема 2.2. Творчість М. Мусоргського

Характеристика творчості композитора. Оперна реформа Мусоргського. Відношення до слова. Прагнення музичного реалізму. Значення камерно-вокальної творчості. «Народні сценки». Співвідношення вокалу та вокальної партії. Вокальні цикли. Тематика та засоби виразності. Фортепіанний цикл «Картинки з виставки».

Література основна: 8

Література додаткова: 9

Тема 2.4. Творчість П. Чайковського – новий етап становлення російської музичної класики (2 год.)

П.Чайковський – видатний російський композитор. Новаторство П.Чайковського: лірико-драматична симфонія, лірична опера, реформа жанру балету, перших класичних зразків російських струнних квартетів.

Ідеї, теми, образи, особливості розкриття авторського задуму в творах П.Чайковського. Трагічна антитеза людини і долі, суб'єктивного і об'єктивного світів у 4, 5, 6 симфоніях, симфонії “Манфред”, симфонічних увертюрах “Ромео і Джульєтта”, “Гамлет”, опері “Пікова дама”. Галерея типових образів і життєвих обставин тогочасного російського суспільства в операх “Євгеній Онегін”, “Пікова дама”, історична тема в операх “Опричник”, “Орлеанська дівка”, “Мазепа”. Комедійно-побутові образи в опері “Черевички”, казково-фантастичні сюжети балетів “Лебедине озеро”, “Спляча красуня”, “Лускунчик”. Симфонізм – провідна ознака композиторського мислення П.Чайковського. Симфонізація жанрів опери, балету – створення музичних тем-образів, їх взаємодія, протиставлення, наскрізний розвиток, трансформація як засіб втілення авторської концепції.

Література основна: 8

Література додаткова: 17

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА 2

Дати відповіді на питання

1. Фольклорні джерела музичного тематизму симфонічної сюїти «Арлезіанка» Ж.Бізе.
2. Естетичні погляди, теми та образи в творчості Ж.Бізе.
3. Опера «Кармен» - вершина оперного реалізму французької музики XIX ст.
4. Творчість Дж. Верді – найвище досягнення італійської опери XIX ст.

5. Особливості мелодики та фортепіанного супроводу у романсах «Соловей», «Вечірній дзвін», «Зимовий шлях» О. Аляб'єва.
6. Романси «Красный сарафан», «Вдоль по улице метелице метет», «На заре ты ее не буди», «Белеет парус одинокий» та інші О.Варламова. Спорідненість романсів до народної та міської пісні.
7. Ознаки сентиментальності в романсах «Матушка-голубушка», «Домик-крошечка», «Разлука» О. Гурильова.
8. О.Верстовський – творець перших зразків російського водевілю. Опера «Аскольдова могила» .
9. Роль М.Глінки у розвитку російської музичної культури.
- 10.Реформаторські принципи М.Глінки в оперному жанрі.
- 11.Російська музична культура 60-70-х років XIX ст.
12. Значення оперного жанру в творчості О. Бородіна.
13. Хорові сцени в опері «Князь Ігор».
14. Народні сцени з опери М. Мусоргського «Борис Годунов».
15. Образ Царя Бориса в опері Мусоргського «Борис Годунов».
16. Народні сцени в опері Мусоргського «Хованщина».
17. Образ Снігуроньки в одноіменній опері М. Римського-Корсакова.
18. Казкові образи та сюжети в операх М. Римського-Корсакова.
19. Оперна творчість П. Чайковського.
20. Опера-драма « Пікова дама».
21. Драматургія четвертої симфонії П. Чайковського.
22. Камерно-вокальна творчість П. Чайковського.

IV Семестр. МОДУЛЬ III.

Становлення нової музичної поетики у західноєвропейській музиці

(кін. XIX ст. – перша половина XX ст.)

Тема 1.1. Криза західноєвропейської культури кінця XIX ст. — поч. XX ст. Пізній романтизм: типологія пізніх етапів в історії мистецтва. Р. Штраус (2 год.)

Загальна характеристика музичної культури кінця XIX – початку XX століття:

- Стильовий злам — докорінна зміна основ музичної мови, зміна співвідношення провідних і допоміжних засобів виразності, зміна стильової парадигми: з моно стилю на стильовий плюралізм.
- Переосмислено основи ладо-тональної організації, гармонії, ритму, фактури.
- Змінюється уявлення щодо природи музичного звуку.
- Розширюється межа поняття музичного тексту.

Соціально-історична обумовленість кризи західноєвропейської художньої культури на рубежі XIX–XX ст.:

- загострюється соціально-політичний фон;

- революційні наукові відкриттям (теорія вірогідності А. Ейнштейна, відкриття фотону тощо);
- становлення опозиційних філософських вчень (концепція загибелі Європи О. Шпенглера, актуалізація вчення К. Маркса, Ф. Ніцше).

В цілому художня ситуація межі століть виглядає як протистояння двох тенденцій: поміркованої та радикальної.

1. Поміркована тенденція — споріднення з минулим (з класикою, романтизмом тощо): неокласицизм, пізній романтизм, неофольклоризм, академізм.

2. Радикальна тенденція — принципове оновлення музичної мови, розвив з естетикою попередньої епохи (романтизмом): модерн, декаданс, футуризм, урбанізм.

На перетині цих двох тенденцій знаходяться імпресіонізм, символізм, експресіонізм.

Пізні фази значних процесуально-художніх явищ (індивідуальний стиль композитора — мікрорівень, художньо-стильова епоха, художній напрямок, стильова течія — макрорівень) містить у собі ряд типологічних рис:

- підсумок, завершення — вичерпання потенціалу існуючих визначальних змістовно-стильових компонентів, його узагальнення;
- більш загальний та широкий різномірневий синтез синтез, який зачіпає суттєві елементи попередніх естетико-художніх феноменів (синтезуються явища характерні для більш віддалених епох);
- «неорганічний» характер синтезу, що призводить до враження стильової еkleктичності явища, що вивчається;
- обов'язкове утворення у цьому синтезованому конгломераті нових стильових елементів, які спочатку не сильно вирізняються;
- домінування цих новоутворених елементів у виникаючих нових художніх «цілих»: елементи переміщуються з периферії у центр;
- різновекторна функціональна направленість — узагальнення існуючого, зв'язка-перехід, пропедевтика (передбачення, прогнозування);
- внутрішня напруженість та нестабільність системи, що створює враження художньо-естетичної кризи;

- криза світосприйняття — у визначальних філософсько-естетичних вченнях, індивідуальних творчих методах, ревізія цінностей, деформація та переосмислення концепції особистості, багатоваріантність та акцентована індивідуалізація її конкретного художньо-творчої реалізації (принципова суб'єктивність створюваних концепцій). Творчість Ріхарда Штрауса в аспекті типологічних закономірностей пізнього романтизму.

Функція підсумку:

1. Вагнерівська лінія:

1.1. Принципи оперного симфонізму — лейтмотиви, емкі за характером теми-образи;

- 1.2. Варіаційний композиційний метод;
- 1.3. Екстенсивний принцип оркестрового складу.
2. *Веберівська лінія*:
  - 2.1. Характер викладення тем — деяка неврівноваженість, палкість, емоційність, неврастенічність;
  - 2.2. Фантастичний колорит.
3. *Берліозовська лінія*:
  - 3.1. Відкрита автобіографічність;
  - 3.2. Програмність — програма орієнтована на літературу, сюжетно-описовий тип програми;
  - 3.3. Пластичний характер тематизму — ідея балету, руху, жесту;
  - 3.4. Звукозображальність — використовується для створення комічного ефекту + іще більше наближення до першоджерела.
4. *Лінія Ліста*:
  - 4.1. Жанр симфонічної поеми;
  - 4.2. Джерелом програм стає класика мистецтва;
  - 4.3. Принцип монотематизму (у Штрауса відбувається синтез принципів монотематизму і лейтмотивів);
  - 4.4. Тяжіння до сонатної форми;
  - 4.5. Пафос самоствердження (навіть сильніший ніж у Ліста);
  - 4.6. Але у Штрауса відсутня глибока філософічність, немає прагнення до космічності.

Функція переходу простежується в оперному творчості, як і функція передбачення нових стильових тенденція — експресіонізму та неокласицизму. Концепція особистості — у своїй творчості Штраус виражає не рефлексивний тип особистості, проте наділеною почуттям іронії (самоіронії).

Література основна: 1

Література додаткова: 14

Тема 1.3. Австро-німецький симфонізм: Г. Малер. (2 год.)

Творчість Густав Малера складають лише два жанри — симфонії та пісні.

Вокальні цикли:

- «Пісні мандруючого підмайстра» для голосу у супроводі оркестру на власний текст, написані у 1883-1884 рр., продовжують лінію пісень Ф. Шуберта, автобіографічні.
- «Пісні про мертвих дітей» для голосу у супроводі оркестру на вірші Ф. Рюккерта, написані у 1901-1904 році.

Вокальні збірки:

- «Чотирнадцять пісень юнацьких років» (1882-1885),
- «Дванадцять пісень на тексти зі збірки “Чарівний рік хлопчика”» (1892-1901),
- «Сім пісень останніх років».

Симфонії поділяються на вокальні (2,3,4,8) та інструментальні (1,5,6,7,9).
Класифікація симфоній за їх інтонаційною спорідненістю з вокальними циклами композитора:

- Пролог — 1-ша симфонія — *«Пісні мандруючого підмайстра»*;
- Перша трилогія — 2, 3, 4-та симфонії — *пісні на вірші зі збірки «Чарівний ріг хлопчика»*;
- Друга трилогія — 5, 6, 7-ма симфонії — *пісні на тексти Ф. Рюккерта*;
- Кульмінація — 8-ма симфонія (*використані тексти Й. Гете*)
- Епілог — 9-та симфонія та *«Пісня про землю»* (*використана східна поезія*)

Класифікація за І. Соллертинським:

- Пантеїстичні симфонії — з 1-ї по 4-ту.
- Урбаністичні симфонії — з 4-ї по 8-му.
- Суб'єктивні симфонії-сповіді, симфонії-прощання — 9-та, *«Пісня про землю»*

Концепція особистості — людина самотня і винна у цьому вона сама. Сила яка може врятувати людину — кохання. Мистецтво — інструмент який допоможе людині. Малер своєю творчістю звертається до підсвідомості людини.

Поетика Малера:

- Ядро симфонізму Малера — тематизм, який повинен бути зрозумілим і сприйнятий не логікою, не мисленням, а відчуттям, інтуїцією.
- Гармонія є результатом руху голосів, а не спрямовуючим фактором.
- Примат поліфонію всіх видів.
- Варіаційний композиційний метод.
- Тенденція до відкритої форми.
- Не визнання колористики у оркестровці. Звучання часто має напружений, експресивний характер, що часто пов'язана з інтонаційною напруженістю та інтенсифікацією (виразність улюбий спосіб).

Для симфоній Малера є характерним деяке виокремлення першої частини, але фінал повинен розв'язувати головний драматургічний конфлікт твору. Формотворення симфоній Малера вирізняється імпульсивним характером і може створити уявлення про деяку нелогічність становлення та розвитку. Характерним для Малера є принцип театралізації форми.

Загалом малерівський тип симфонізму ідентифікують як пісенний симфонізм (у симфоніях відбувається поєднання принципів симфонічного формотворення та пісенного). Музичне мислення композитора ідентифікують як аklasичне (за І. Барсовою).

Творчість Малера розглядаються як виток музичного експресіонізму.

Література основна: 1

Література додаткова: 14

**Тема 1.4. Музичний експресіонізм.
Нововіденська школа: А. Шенберг. (2 год.)**

Термін експресіонізм є похідним від латинського *expression* — вираження. Як художнє явище експресіонізм зароджується в Німеччині у середовищі художників. Роком народження прийнято вважати 1905-й, оскільки саме тоді в Дрездені була організована перша виставка картин групи «Міст». В 1911 році подібна виставка була організована у Мюнхені групою «Голубий вершник» (обидві мистецькі угруповання носять назви картин їх учасників: «Міст» Е. Кірнера, «Голубий вершник» Ф. Марка). Художники та графіки, які входили у ці групи: М. Пехштейн, Е. Нольде, О. Мюллер, В. Кандинський, П. Клее О. Кокошка та ін.

З 1910 року виходять друком журнали («Штурм» /1910/, «Пан» /1910/, «Біле листя» /1913/), які об'єднали навколо себе експресіоністів-літераторів (письменників, поетів, драматургів) — Г. кайзер, Е. Толлер, Л. Франк, Ф. Верфель та ін. Приблизно у цей же час формується і музичний експресіонізм. Його представники — Арнольд Шенберг (1874–1951), Альбан Берг (1885–1935), Антон Веберн (1883–1945).

Філософський базис експресіонізму:

- теорія психоаналізу З. Фрейда;
- теорія інтуїтивізму А. Бергсона;
- теорія емпіріокритицизму Е. Маха;
- теорія феноменології Е. Гуссерля;
- філософія Ф. Ніцше та А. Шопенгауера.

Експресіоністи намагалися передати загальний настрій зневіри та передчуття катастрофи. В центрі уваги експресіоністів граничні стани, неповторні відчуття, екстраординарні емоції, їх унікальність. Звідси така зацікавленість деструктивними, паталогічними емоціями, відчуттями, психічними станами — марення, галюцинації, кошмар, сні. Тема крику пронизує усі твори експресіонізму. Середовищем для емоційного аналізу стає підсвідомість; саме до неї потрібно апелювати.

Світ уявляється спотвореним. Краса та любов втрачені. Людина самотня і налякана. Позитивною частиною програми експресіонізму є шлях до спасіння всього людства через знаходження любові. А це залежить від самої людини, від її особистої волі. Моральне самопізнання, індивідуальне внутрішнє подолання вродженого жорстокого начала — ось чи не єдиний засіб, який може врятувати людство. Керівному у цьому складному процесу самопізнання і удосконалення є мистецтво, особливо нове експресіоністичне мистецтво. Воно, створене на «чистій духовності», повинно так впливати на психіку людей (на їх підсвідомість), аби вони навчилися співпереживати, досягнувши високі ідеали світу муз, наповнилися втраченим почуттям любові до інших людей і перестали знищувати, кривдити одне одного. Світ, своєю чергою, змінить на краще сам по собі. Таким чином, експресіоністи виказують думку щодо месі-

анської ролі мистецтва. Звідси особливе значення художника — він одночасно alter ego людства і пророк, який несе своєю творчістю спасіння. Крім того художник є ніби провідником, адже лише він поєднаний з «духовно-загальним». Схематично це виглядає так: митець (представник людства) інтуїтивно осягає істину (з'єднавшись з трансцендентним) виражає її мовою мистецтва => людство, на рівні підсвідомості сприймає закладене у творах і пізнає саме себе, тим самим морально удосконалюється => життя змінюється, настає час всесвітнього благодіяння.

Арнольд Шенберг — голова експресіоністичної школи у музиці. Великий новатор у сфері оновлення технік композиторського письма, засобів музичної виразності. Творчість умовно можна розділити на:

- тональний період (поч. 1899) — секстет «Просвітлена ніч» (стиль Шенберга близький до стилю пізнього Р. Вагнера).
- трансформація, подолання пізньоромантичної естетики (1903) — Камерна симфонія ор. 9 (стиль Шенберга індивідуалізується, композитор тяжіє до лінеарності, поліфонії, прагне подолати тональну функціональність);
- атональний період та додекафонний період (1908–1923) — «Місячний П'єро», «Вцілілий з Варшави».

Серед новацій Шенберга:

- художнє відкриття та закріплення сфери атональності;
- ідея тембрової мелодії;
- відродження ідеї камерного музикування;
- емансипація дисонансу;
- атематизм;
- принцип уникання (неповторюваність, ідея постійного руху і зміни);
- вокальна техніка *Sprechstimme*;
- обґрунтування та систематизація нової техніки композиції — додекафонії.

Література основна: 1

Література додаткова: 14

Тема 1.5. Неокласицизм і його музичні представники: П. Хіндеміт. (2 год.)

Як зазначають дослідники поняття неокласицизм так і не отримало певного визначення і має метафоричний характер. В літературі зародження неокласицизму нерідко відносять до першої половини XIX ст. — тут він як стилістичний принцип, заснований на міфологічних образах мотивах. Античних тем і сюжетів. Інколи неокласичною літературознавці також називають творчість «парнасців» (Л. де Ліль, Т. де Банвиль, Х.М. Ередіа). проте з рядом завбачливих ремарок. В XX ст. неокласицизм вбачали у творчості російських поетів «срібної доби», а також у французьких драматургів 30-х – 50-х років.

В теорії образотворчих мистецтв неокласицизм використовують стосовно архітектури: коли віднаходять у композиції споруди архітектурні елементи

епохи класицизму. В живописі поняття неокласицизм практично не вживається. Можливою причиною є те, що античні сюжети зажди використовувалися і продовжують використовуватися живописцями самих різних шкіл, напрямків, епох.

Чи не найбільш затребуваною тема класицизму є у мистецтвознавстві. Проте і тут не має чіткою позиції. Деякі дослідники визначають неокласицизм як художній напрям, інші як стильову (стилістичну) тенденцію в музиці ХХ століття. Найбільш розгорнуті концепції неокласицизму можна знайти в роботах М. Друскіна та В. Смірнова.

М. Друскін розглядає неокласицизм як специфічну художню тенденцію, яка виникла саме у ХХ столітті як опозиція романтизму і ще більше експресіонізму. Його рисами є об'єктивність, конструктивна чіткість, рельєфність, енергійна ритміка, відродження композиційних прийомів і форм музики XVI – XVII ст. (робота за моделями музики цих сторіч). Проте дослідник не вказує до яких конкретно моделей апелює неокласицизм, чому композиторське до них звертання їх осучаснює.

В. Смірнов пише про визрівання тенденцій, які призвели до появи неокласицизму. Пише про два етапи формування неокласицизму:

- Етап тенденція (до першої світової війни)
- Етап художнього напрямку

Проте дослідник не розвиває ці тези.

Естетичною основою неокласицизму є ідеалізація минулого в різних аспектах, зокрема в аспекті композиційних моделей музики минулого, але найголовніше — гармонійної особисті, упорядкованості, ясності, цілісності світобудови. Сучасний дослідник Річард Тарускін небезпідставно висловив думку, що неокласична спрямованість мистецтва певних композиторів пов'язана з політико-соціальними умовами, зокрема характером державного устрою. За його словами після Другої світової війни неокласицизм став домінувати у тоталітарних державах, тоді як у демократичних країнах розпочалася друга хвиля авангарду.

Серед композиторів, у творчості яких, неокласицизм виявився найбільш яскраво виділяються Ігор Стравінський та Пауль Хіндеміт. Неокласичні тенденції віднаходимо у творчості композиторів «Шістки», Дмитра Шостаковича, Сергія Прокоф'єва, Карла Орфа.

Пауль Хіндеміт (1895–1963) — композитор, музичний діяч, теоретик, виконавець, диригент. Музична творчість охоплює практично усі жанри.

Ранній період творчості дуже неоднорідний, містить у собі багато саркастичних та іронічних тем. Зрілий період позначений просвітницькою спрямованістю, неокласичний. Зрілий період характеризується зверненням до бахівської традиції — «високий епос».

Симфонія «Художник Матіс» створена за однойменною оперою (написана у 1933–1932 рр.) присвячена живописцю XIV ст. Маті асу Грюненвальду.

Симфонія складається з трьох частин, названих за найвідомішими картинами митця: «Концерт янголів», «Покладання до гробу», «Спокуси святого Антонія».

Головна проблема твору — роль митця у світі, його взаємовідносини з владою. Художник не має права на компроміси, життя — стимул для творчості.

Проблематика твору була настільки актуальною, що його у нациській Німеччині заборонили до виконання. Віднаходження у минулому сюжетів, які відповідали сучасному стану речей у мистецтві визначають як метод історичних алюзій.

Література основна: 1

Література додаткова: 14

МОДУЛЬНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА 3

Дати відповіді на питання:

1. Назвати основні типологічні риси пізній етапів в історії мистецтв.
2. У якому середовищі виникли такі художні напрямки як імпресіонізм та експресіонізм.
3. Перерахувати композиторів, у творчості яких присутні елементи імпресіоністичної естетики.
4. Перерахувати риси музичного імпресіонізму.
5. Від якого літературного джерела відштовхнувся Клод Дебюссі, працюючи над твором «Після полуденний відпочинок фавна».
6. У яких жанрах працював Клод Дебюссі.
7. Опишіть принципи за якими групують симфонії Густава Малера.
8. Яким поняттям визначають симфонізм Густава Малера.
9. У яких жанрах працював Густав Малер.
10. Дайте характеристику функції підсумку у творчості Ріхарда Штрауса.
11. Перерахуйте композиторів Нововіденської школи та вкажіть її лідера.
12. Перерахуйте відкриття Арнольда Шенберга.
13. Розкрийте особливості техніки *Spreshstimme*.
14. Вкажіть ключові позиції програми експресіоністів.
15. Вкажіть ключовий тезис естетики неокласицизму.
16. Яка головна ідея твору Пауля Хіндеміта «Художник Матіс».
17. Дайте коротку характеристику симфонії «Художник Матіс»
18. У творчості яких композиторів ХХ століття проявилась естетика неокласицизму.
19. Що таке урбанізм?
20. Перерахуйте учасників групи «Шістка».
21. Дайте коротку характеристику симфонічній творчості Артура Онеггера.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИЙ ЗАНЯТЬ

III семестр

МОДУЛЬ I. Романтизм в музиці XIX ст.

Семінарське заняття №1 (2 год.)

Творчість Р.Вагнера

1. Роль Р. Вагнера у розвитку музичної культури.
2. Романтичні тенденції у творчості Р. Вагнера.
3. Новаторство Р. Вагнера в галузі оперних форм та оперного оркестру.
4. Роль лейтмотивів в операх Р. Вагнера.
5. Слухання та аналіз уривків з опер «Лоенгрін» та «Тангейзер».
6. Музична вікторина.

Література основна: 3, 5

Література додаткова: 9

Семінарське заняття №2 (2 год.)

Творчість Дж. Верді

1. Розвиток опери в середині і другій половині XIX ст.
2. Опера творчість Дж.Росіні.
3. Роль Дж.Верді у розвитку оперного жанру.
4. Основні етапи еволюції оперної творчості Дж.Верді.
5. Особливості оперної драматургії Дж.Верді.
6. Принципи оперної реформи Дж. Верді.
7. Слухання та аналіз уривків з опер «Ріголетто», «Травіата», «Аїда».
8. Музична вікторина.

Література основна: 3, 5

Література додаткова: 9

Семінарське заняття № 3 (2 год.)

Творчість М. Глінки

1. Глінка – основоположник російської класичної музики.
2. Патріотична спрямованість творчості Глінки.
3. Значення оперного жанру в творчості Глінки.
4. Характеристика симфонічних творів М. Глінки.
5. Основні риси епічної та конфліктної драматургії в опері «Іван Сусанін».
6. Принципи епічної драматургії в опері «Руслан і Людмила».

7. Слухання та аналіз сцен з опер М. Глінки.
8. Основні принципи симфонізму в творчості Глінки.
9. Камерно-вокальна творчість.
10. Музична вікторина.

Література основна: 8

Література додаткова: 10

Семінарське заняття № 4 (2 год.)

***Українське музичне мистецтво у другій половині XIX ст.:
жанри, творчі постаті***

1. Оперне мистецтво: С.С. Гулак-Артемівський «Запорожець за Дунаєм»
2. Вокальна та хорова музика.
3. Українська симфонія М. Калачевського: драматургія, будова.

Література основна: 6

Література додаткова: 11

МОДУЛЬ II. Українська та російська музична культура XIX ст.

Семінарське заняття № 1 (2 год.)

***XIX ст. — етап формування української професійної композиторської
школи: М. Лисенко та його послідовники. (2 год.)***

1. Романтизм в українському музичному мистецтві.
2. Різномасштабна особистість М. Лисенка.
3. М. Лисенко — піаніст.
4. М. Лисенко — громадський діяч.
5. Педагогічна діяльність М. Лисенка.
6. Творчий доробок М. Лисенка.

Література основна: 6

Література додаткова: 11

Семінарське заняття № 2 (2 год.)

Творчість М.Римського-Корсакова

1. Історичні передумови виникнення творчих співдружностей російських митців у другій половині XIX ст.
2. Охарактеризувати творчі принципи діяльності „Могучої кучки”.
3. Назвати типи опер та тип симфонізму, що характерні для оперної творчості композиторів „Могучої кучки” .
4. М.Римський-Корсаков – яскравий представник "Могучої кучки". Творчі принципи композитора.
5. Казкові образи у творчості М.Римського-Корсакова.

Література основна: 8

Література додаткова: 10

Семінарське заняття № 3 (2 год.)

М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий: новий етап розвитку національного мистецтва

1. Творчий портрет М. Леонтовича.
2. Хорові твори М. Леонтовича.
3. Оперна творчість М. Леонтовича
4. Вокальна творчість Я. Степового.
5. Вокальна творчість К. Стеценка.

Література основна: 6

Література додаткова: 11

**IV семестр
МОДУЛЬ III.**

Становлення нової музичної поетики у західноєвропейській музиці (кін. XIX ст. – перша половина XX ст.)

Семінарське заняття №1 (2 год.)

Тема 1.7. Музичний імпресіонізм. К. Дебюссі

1. Становлення імпресіонізму у живописі.
2. Специфіка музичного імпресіонізму.
3. Творчий портрет Клода Дебюссі.
4. Імпресіоністичні риса у «Післяполудневому відпочинку Фавна» К. Дебюссі

Література основна: 1

Література додаткова:14

Семінарське заняття №2 (2 год.)

Тема 1.6. Музичний урбанізм.

9. Міське мистецтво першої чверті XX століття
10. Естетичні засади групи композиторів «Шістка».
11. творчий портрет А. Онеггера.
12. «Пасифік 2-3-1» як яскравий зразок музичного урбанізму

Література основна: 1

Література додаткова:14

Семінарське заняття №2 (2 год.)

Тема 1.6. Естетико-стильові пошуки Ігоря Стравінського.

1. Періодизація творчості Ігоря Стравінського
2. Естетичні засади російського періоду творчості.
3. Неокласичний період творчості.
4. Американський період творчості
5. «Весна священна»: композиція, ідея, втілення.

Література основна: 1

Література додаткова:14

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Історії музики» 2 курс 3 семестр

Разом 60 год.: лекцій – 14 год., семінарські заняття – 14 год., МКР – 4 год., самостійна робота – 28 год.

Модулі	Модуль 1							Модуль 2				
Назва модуля	Романтизм в музиці XIX ст.							Українська та російська музична культура XIX ст.				
Кількість балів за модуль	109 балів							85 балів				
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5
Теми лекцій	Творчість Й. Брамса	Р. Вагнер – видатний німецький композитор XIX ст.	Дж. Верді – класик італійської музики	Творчість Ж. Бізе	Витоки російської музичної культури. Майстри російського романсу О. Аляб'єв, О. Варламов, О. Гурильов.	Творчість М. Глінки	Українське музичне мистецтво у другій половині XIX ст.: жанри, творчі постаті	Формування української професійної композиторської школи: М. Лисенко.	Творчість М. Мусоргського	Творчість М. Римського-Корсакова	Творчість П. Чайковського – новий етап становлення російської музичної класики	М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий: новий етап розвитку національного мистецтва
Лекції (7 б.)	1	1	1	1	1				1		1	
Семінарські заняття (77 б.)		1+10	1+10			1+10	1+10	1+10		1+10		1+10
Самостійна робота (всього 60 балів)	5 б	5 б	5 б	5 б	5 б	5 б	5 б	5 б	5 б	5 б	5 б	5 б
Види поточного контролю (всього 50 б)	Модульна контрольна робота (25 балів)							Модульна контрольна робота (25 балів)				
Підсумковий контроль	Всього — 194 коефіцієнт – 1,94											

4 Семестр

Разом 60 год.: лекцій – 8 год., семінарські заняття – 6 год., МКР – 2 год., самостійна робота – 14 год, семестровий контроль — 30 год.

Модулі	Змістовний модуль 1						
Назва модуля	Становлення нової музичної поетики у західноєвропейській музиці (кін. XIX ст. – перша половина XX ст.)						
Кількість балів за модуль	97 балів						
	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	1.7
Теми лекцій (12 б.)	Пізній романтизм: типологія пізніх етапів в історії мистецтва. Р. Штраус	Музичний імпресіонізм: К. Дебюссі	Австро-німецький симфонізм: Г. Малер.	Музичний експресіонізм. Нововіденська школа: А. Шенберг	Неокласицизм і його музичні представники: П. Хіндеміт	Музичний Урбанізм	Естетико-стильові пошуки Ігоря Стравінського.
Лекції (всього 4 балів)	1 бал		1 бал	1 бал	1 бал		
Семінарські заняття (всього 33 балів)		1+10				1+10	1+10
Самостійна робота (всього 35 балів)	5 б	5 б	5 б	5 б	5 б	5 б	5 б
Види поточного контролю (всього 25 балів)	Модульна контрольна робота (25 балів)						
Підсумковий контроль	Екзамен – 40 балів. Всього без екзамену за 3-4 семестр 291 бали, коефіцієнт – 4,85						

V. ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тема	Зміст завдань	Кількість годин	Академічний контроль	Бали	Література
III семестр. Модуль I. Романтизм в музиці XIX ст.						
1.1	Творчість Й. Брамса	<ol style="list-style-type: none"> 1. «Угорські танці» Й. Брамса. Проаналізувати твір. 2. Підготувати відповідь на таке питання: „Вокально-симфонічні твори Й. Брамса”. 3. Прослухати запис „Угорських танців” № 1, № 2, № 5, № 6 Й. Брамса. Скласти анотації до творів. 4. Опрацювати літературу з теми. 5. Прослухати та проаналізувати кілька музичних творів Й. Брамса. 	2	Опитування	5	Див. літературу до теми
1.2.	Р. Вагнер — оперний реформатор XIX ст.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Яка роль Р. Вагнера у розвитку музичної культури? 2. Які романтичні тенденції у творчості Р. Вагнера? 3. Яке новаторство Р. Вагнера в галузі оперних форм та оперного оркестру? 4. Який зміст виразу «вагнерівська нескінченна мелодія»? 5. Яка роль лейтмотивів в операх Р. Вагнера? 	2	Опитування	5	Див. літературу до теми
1.3.	Дж.Верді – класик італійської музики	<ol style="list-style-type: none"> 1. Опрацювати літературу з теми. 2. Відвідати вистави оперного театру («Ріголетто», «Травіата», «Аїда», «Набукко»). Скласти анотації до прослуханих опер. 3. Дібрати матеріали за темою «Видатні італійські майстри бельканто». 4. Дати визначення терміну бельканто. 5. Вивчити напам'ять головні музичні теми з опер «Ріголетто» і «Травіата». 	2	Опитування	5	Див. літературу до теми
1.4.	Творчість Ж. Бізе	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прослухати і проаналізувати фрагменти з опери Ж. Бізе «Кармен». 2. Виконати і проаналізувати музичні теми з опери Бізе «Кармен». 3. Дати визначення поняттям сегіділія, хабанера. 4. Охарактеризувати образ Кармен в інших видах мистецтва (пошуки літератури, репродукцій картин). 5. Відвідати вистави оперного театру, написати відгук про постановку опер. 	2	Опитування	5	Див. літературу до теми
1.5.	Витоки російської музичної культури. Майстри російського романсу О. Аляб'єв, О. Варламов, О. Гурильов.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Охарактеризувати вокальну творчість О.Аляб'єва, О.Варламова, О.Гурильова, О.Верстовського. 2. Опрацювання теоретичного матеріалу та музичних (нотних) видань. 3. Підготувати доповідь, повідомлення, реферат (за вибором студента). 4. Музикування романсів російських композиторів (за вибором студентів) та аналіз твору. 5. Дати визначення поняттям: знаменний спів; партесний спів, партесний концерт, водевіль. 	2	Опитування	5	Див. літературу до теми
1.6.	Творчість М. Глінки	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прослухати опери: «Життя за царя», «Руслан і Людмила». Охарактеризувати головні 	2	Опитування	5	Див. літературу

		<p>образи, різноманітність сольних жанрів в опері.</p> <p>2. Опрацювати симфонічні твори (за вибором), визначити засоби виразності.</p> <p>3. Прослухати романси Глінки. Охарактеризувати єдність музики та поетичного тексту.</p> <p>4. Опрацювання теоретичного матеріалу.</p> <p>5. Слухання музики в запису та відвідання оперних вистав.</p> <p>6. Виконання окремих романсів.</p> <p>7. Вивчення основних музичних тем з опер та симфонічних творів.</p>				ру до теми
1.7.	Українське музичне мистецтво у другій половині XIX ст.: жанри, творчі постаті	<p>1. Опрацювати теми № 7–8 підручника Л. Корній та Б. Сюті «Історія української музичної культури».</p> <p>2. Прослухати уривки з опери С. С. Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм» (дует Одарки і Карася, фінал опери).</p>	2	Опитування	5	Див. літературу до теми
Модуль II. Українська та російська музична культура XIX ст.						
2.1.	Формування української професійної композиторської школи: М. Лисенко.	1. Прослухати фортепіанні твори М. Лисенка Другу рапсодію, Елегію, уривки з опери «Тарас Бульба» (увертюру, арію Остапа арію Тараса), хорові твори («Молитву з України»).	3	Опитування	5	Див. літературу до теми
2.2.	Творчість М. Мусоргського	1. Навести приклади історичних опер у творчості кучкістів. 2. Значення хорових сцен в музичних драмах композитора 3. Роль оркестрових епізодів опер Мусоргського.	3	Опитування	5	Див. літературу до теми
2.3	Творчість М. Римського-Корсакова	1. Роль казкової теми в оперній творчості кучкістів. 2. Навести приклади народно-побутових опер Римського-Корсакова. 3. Принцип монотематизму в симфонічній сюїті «Шехерезада».	3	Опитування	5	Див. літературу до теми
2.4	Творчість П. Чайковського – новий етап становлення російської музичної класики	1. Яка історична роль П. Чайковського в розвитку музичної культури? 2. Які провідні ідеї, теми, образи творчості П. Чайковського? 3. До якого типу симфонізму належать симфонії П. Чайковського? 4. Яка еволюція симфонічної творчості П. Чайковського? 5. Які творчі здобутки П. Чайковського в жанрі опери? 6. Яке новаторство П. Чайковського в жанрі балету? 7. Опрацювати літературу з теми. 8. Прослухати запис опери „Пікова дама” П. Чайковського. Скласти анотацію до твору. 9. Проаналізувати твір великої форми (за вибором).	3	Опитування	5	Див. літературу до теми
2.5	М. Леонтович, К. Стеценко, Я. Степовий: новий етап розвитку національного мистецтва	1. Прослухати хорові твори М. Леонтовича: «Щедрик», «Діду мій дударіку», «Піють півні», «Пряля», «Літні тони», «Льодолом» 2. Прослухати вокальні твори Я. Степового та К. Стеценка	2	Опитування	5	Див. літературу до теми
		Разом	28		60	

№ п/п	Тема	Зміст завдань	Кількість годин	Академічний контроль	Бали	Література
IV семестр. Модуль III. Становлення нової музичної поетики у західноєвропейській музиці (кін. XIX ст. – перша половина XX ст.).						
1.1.	Пізній романтизм: типологія пізніх етапів в історії мистецтва. Р. Штраус	1. Дати характеристику поняття культури. 2. Дати характеристику поняття цивілізація. 3. Визначити основні риси пізнього етапу художньо-естетичних явищ. 4. Охарактеризувати наукові відкриття межі століть. 5. Визначити провідні художньо-естетичні напрями XX століття. 6. Поняття декадансу, модернізму та авангардизму.	4	Опитування	5	Див. літературу до теми
1.2.	Музичний імпресіонізм: К. Дебюссі	1. Вивчити історію виникнення імпресіонізму 2. Ознайомитись з творчістю художників цього періоду. 3. Творчий портрет Клода Дебюссі. 4. Прослухати твори композитора різних жанрів: фортепіанні мініатюри, симфонічні цикли, вокальні твори. 5. Подивитись балетну постановку «Післяполуденний відпочинок фавна»	4	Опитування	5	Див. літературу до теми
1.3.	Австро-німецький симфонізм: Г. Малер.	1. Законспектувати життєвий та творчий шлях Р. Штрауса. 2. Законспектувати життєвий та творчий шлях Г. Малера. 3. Прослухати симфонічні поеми Р. Штрауса «Дон Жуан», «Тіль Ойленшпигель». 4. Прослухати вокальний цикл Густава Малера «Пісні мандруючого підмайстра». 5. Опрацювати літературу з теми 6. Переглянути фільм Кена Расела «Малер», 7. Переглянути документальний фільм «Останні роки Ріхарда Штрауса». 8. Вивчити історичний контекст життя цих композиторів.	4	Опитування	5	Див. літературу до теми
1.4.	Музичний експресіонізм. Нововіденська школа: А. Шенберг	6. Вивчити історію виникнення експресіонізму 7. Ознайомитись з творчістю художників цього періоду. 8. Прослухати запис секстету «Просвітлена ніч» 9. Прослухати уривки циклу «Місячний П'єро» 10. Ознайомитись з принципами 12-тонової композиції 11. Опрацювати літературу з теми.	4	Опитування	5	Див. літературу до теми
1.5.	Неокласицизм і його музичні представники: П. Хіндеміт	1. Неокласицизм в музиці: концепції, суперечки щодо поняття. 2. Творчий портрет Пауля Хіндеміта. 3. Прослухати симфонію «Художник Матіс». 4. Проаналізувати структуру твору 5. Вивчити контекст написання твору. 6. Прослухати деякі fugи та інтерлюдії з циклу «Гра тотальностей» для фортепіано	4	Опитування	5	Див. літературу до теми
1.6.	Музичний урбанізм	1. Опрацювати літературу з історії французької музики першої половини XX століття. 2. Вивчити біографічний та творчий шлях Харіуса Мійо 3. Творчий портрет Франсіса Пуленка 4. Життя та творчість Артура Онеггера. 5. Симфонічна творчість Артура Онеггера. 6. Музичний урбанізм – визначити естетичний фундамент цього культурного напрямку. 7. Прослухати твір «Пасифік 231», визначити його композиційну будову, логіку драматургічного розгортання, риси музичного урбанізму.	5	Опитування	5	Див. літературу до теми

		8. Вивчити контекст створення Симфонії №3 Артура Онеггера, композицію твору, його ідею.				
1.7.	Естетико-стильові пошуки Ігоря Стравінського.	6. Визначити періодизацію творчого шляху І. Стравінського. 7. Дати коротку характеристику російського періоду творчості. 8. Дати коротку характеристику неокласичного періоду творчості. 9. Дати коротку характеристику коротку характеристику пізнього (додекафонного) періоду творчості. 10. Описати контекст створення та прем'єри балету «Весна священна». 11. Визначити ключові композиційно-драматургічні риси балету. 12. Прослухати балет, подивитись різні хореографічні його вирішення.	5	Опитування	5	Див. літературу до теми
		<i>Разом</i>	30		35	

VI. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення із дисципліни «Історія зарубіжної музики» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти, де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та європейську (ECTS) шкалу подано у табл.

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю. III семестр. Модуль I, II.

№ п/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів за одиницю	Одиниць	Всього
1.	Відвідування лекційних занять	1	7	7
2.	Робота на семінарській заняттях	11	7	77
3.	Модульна контрольна робота	25	2	50
4.	Самостійна робота	5	12	60
Всього без підсумкового контролю				194
Підсумковий рейтинговий бал			100	

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю. IV семестр. Модуль III.

№ п/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів за одиницю	Одиниць	Всього
1.	Відвідування лекційних занять	1	4	4
2.	Відвідування лабораторних занять	1	3	3
3.	Робота на лабораторних заняттях	10	3	30
4.	Модульна контрольна робота	25	1	25
5.	Самостійна робота	5	7	35
Всього без підсумкового контролю				97
Всього за III- IV семестр				291
ПМК (іспит)				40
Підсумковий рейтинговий бал			100	

Коефіцієнт – 4,85

У процесі оцінювання навчальних досягнень бакалаврів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, співбесіда, екзамен.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове опитування; повідом-

лення, доповідь, реферат.

➤ **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками.
B	82 – 89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75 – 81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69 – 74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60 – 68 балів	Достатньо – мінімальний можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35 – 59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1 – 34 балів	Незадовільний з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Розподіл балів, що присвоюються бакалаврам

Змістовий модуль 1 (відвідування, семінарські, самостійна робота)							МОДУЛІ Змістовий модуль 2 (відвідування, семінарські, самостійна робота)					Модульні контрольні роботи ЗМ 1, ЗМ 2
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T1	T2	T3	T4	T5	
6	17	17	6	6	16	16	16	6	16	6	16	50

Разом: 194 балів з урахуванням коефіцієнта

МОДУЛІ Змістовий модуль 3 (відвідування, лабораторні, самостійна робота)							Модульні контрольні роботи ЗМ
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	
6	16	6	6	6	16	16	25

Разом: 97 балів

Разом за 3-4 семестри — 291 (коефіцієнт — 4,85)

Екзамен — 40 балів

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

VII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1. За джерелом інформації:
  - *Словесні*: лекція, семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
  - *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
  - *Практичні*: вправи, диктант
2. За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.
3. За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.
4. За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1. Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

VIII. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

Опорні конспекти лекцій; навчальні посібники; робоча навчальна програма; збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів; засоби підсумкового контролю (комплект друкованих завдань для підсумкового контролю); завдання для ректорського контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Історія зарубіжної музики».

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ.

1. Розкрити засади музичного романтизму на прикладі «Фантастичної симфонії» Гектора Берліоза.
2. Розкрити засади лірико-драматичний симфонізму. Петро Чайковський, симфонія №4: концепція, драматургія, конфлікт його розв'язання.
3. Розкрити засади епічного симфонізму: Олександр Бородін «Богатирська симфонія»
4. Розкрити особливості симфонізму Йоганесса Брамса: Четверта симфонія
5. Виявити музичні новації в опері «Борис Годунов» М. Мусоргського
6. Розкрити сутність оперної реформи Ріхарда Вагнера.
7. Розкрийте метод монотематизму на прикладі «Прелюдів» Ф.Ліста
8. Розкрийте специфіку фортепіанної творчості Олександра Скрябіна: драматургія Четвертої сонати.

9. Дати характеристику музичній творчості Сергія Рахманінова.
10. Визначити витoki кризи західноєвропейської культури кінця XIX – початку XX століття.
11. Визначити специфіку та типологію пізніх етапів в історії мистецтва: пізній романтизм
12. Розкрити засади музичного імпресіонізму.
13. Розкрити творчу особистість Клода Дебюссі.
14. Виявити імпресіоністичні риси у прелюді «Післяполудневий відпочинок Фавна» Клода Дебюссі
15. Розкрити засади музичного експресіонізму: становлення, естетична база, постаті.
16. Охарактеризувати музичні відкриття Арнольда Шенберга.
17. Розкрити поняття музичний урбанізм на прикладі творчості група композиторів «Шістка».
18. Розглянути творчість Ріхарда Штрауса в аспекті типологічних закономірностей пізнього романтизму.
19. Розкрити особливості музичного стилю Ріхарда Штрауса на прикладі його симфонічної поеми «Тіль Ойленшпигель».
20. Дайте характеристику симфонічної творчості Густава Малера: проблематика, тип, класифікація, характерні особливості.
21. Розкрийте особливості драматургії та композиції Першої симфонії Густава Малера: поняття гротеск.
22. Розкрийте поняття музичний неокласицизм: основні концепції, особливості, постаті.
23. Виявіть особливості творчої постаті Ігоря Стравінського.
24. Розгляньте симфонію Пауля Хіндеміта «Художник Матіс» як приклад музичного неокласицизму
25. Дайте загальну характеристику творчості Дж. Гершвін.
26. Розкрийте особливості задуму симфонічного руху Артура Онеггера «Пасифік 231».
27. Охарактеризуйте творчий доробок Сергія Прокоф'єва.
28. Охарактеризуйте творчий доробок Дмитра Шостаковича.

ІХ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. История зарубежной музыки (под ред. В.Смирнова), С.-Пб., 2001
2. История зарубежной музыки. – Вып.5 / Под общ. ред. И.Нестьева. – М., 1998.
3. Кандинский И. История русской музыки. – Кн. 2. – М., 1982.
4. Конен В.История зарубежной музыки. – Вып. 3. – М., 1989.
5. Корній Л. Історія української музики / Л. Корній. — Т. 2. — Київ-Харків-Нью-Йорк, 1998.
6. Корній Л. Історія української музики / Л. Корній. — Т. 3. — Київ-Харків-Нью-Йорк, 2001
7. Левик Б. История зарубежной музыки. – Вып. II. – М., 1981.
8. Орлова Е.Лекции по истории русской музыки. – М., 1977.

Додаткова

1. Альшванг В. Бетховен. – М., 1987.
2. Амброс А.В. Роберт Шуман. Жизнь и творчество. – М., 1988.

3. Белза И. История польской музыкальной культуры. – М., 1972. – Т. 3.
4. Бронфин Ю. Джоаккино Россини. – Л., 1986.
5. Брошкевич Е. Образ любви. Повесть о жизни Ф.Шопена. – М., 1989.
6. Брянцева В. С.В.Рахманинов. – М., 1976.
7. Будяковский А. Пианистическая деятельность Листа. – Л., 1986.
8. Верфель Ф.Верди.Роман оперы. – М., 1991.
9. Галь Г. Брамс.Вагнер.Верди.Три мастера-три мира. – М., 1986.
10. Гордеева Е.Композиторы “Могучей кучки”. – М., 1986.
11. Історія української музичної культури: підручник для студентів вищих навчальних закладів / До 100-річчя Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – К. : НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2011
12. Келдыш Ю.Рахманинов и его время. – М., 1973.
13. Левик Б. Франц Шуберт. – М., 1962.
14. Музыка XX ст.: Очерки. – М., 1976-1987. – Т. 1-5
15. Оперы Дж. Верди: Путеводитель. – М., 1970.
16. С.Рахманинов. Литературное наследие. – М., 1987.
17. Туманина Н. Чайковский. Великий мастер. – М., 1968.
18. Хохловкина А. Жорж Бизе. – М., 1964.
19. Ширинян Р. “Жизнь за царя” Глинки // Русская опера XIX ст. – М., 1991.
20. Ширинян Р. Заметки о драматургии оперы “Евгений Онегин” // Русская опера XIX ст. – М., 1991.
21. Ширинян Р.Эволюция оперного творчества Мусоргского. – М., 1986.
22. Шлифштейн С. Мусоргский. – М., 1965.
23. Шуберт и шубертианство: Сб. материалов науч. музыковед. симпозиума / Сост. Г.И.Гинзбург. – Харьков, 1994.